

कर्णाली प्रदेशका वर्मन्

— मोहनवहादुर मल्ल

काठमाडौं उपत्यकामा मल्ल राजाहरूको जुन स्थान छ, त्यस्तै कर्णाली प्रदेशमा वर्मन् राजाहरूको छ । जति लामो समयसम्म मल्लहरूले काठमाडौं उपत्यका र यसका वरपरको प्रदेशमा रजाई गरे त्यतिनै लामो समयसम्म वर्मन्हरूले कर्णाली प्रदेशको रजाई गरेका छन् । यी वर्मन्हरूको हुन्, कर्णाबाट आएका हुन् र यिनीहरूले कर्णाली प्रदेशमा कतिपय रजाई गरे, हामी त्यतिर फर्कौं । भारतमा गुप्त साम्राज्यको पतन भएपछि दक्खिन भारतमा देव र वर्मन्को, बंगालमा पालको औ कन्नौजमा वर्मन्हरूको शक्ति बढेर जान्छ । आखिरी हिन्दू सम्राट् हर्षवर्धनको अन्त्य पछि धनधान्यले सम्पन्न भएको कन्नौज हात लगाउन बंगाल र दक्षिण भारतका राजाहरूको हाना-हान भयो । पालहरूका हातद्वारा १०८५ ई. मा चन्द्रदेव गहडवाल वाल वा रायठोरले कन्नौज हात लगाए । ११०० ई. मा गोविन्द चन्द अनि विजयचन्द कन्नौजका राजा बन्दछन् तथा ११९४ ई. मा महमद गोरीद्वारा पराजित हुन्छन् । जयचन्द मारिएपछि हरिश्चन्द्र राजा बन्दछन् । १२२५ ई. मा दिल्लीका सुल्तान इल्तुतमिसले कन्नौजलाई दिल्लीमा मिलाए तापनि सानोतिनो पराधीन रायठोर राज कन्नौजमा चलेको जस्तो देखिन्छ । १३०३ ई. मा चितौडका राणालाई मद्दत दिन खोज्ने कन्नौजका रायठोरहरूको १३०४ ई. मा दिल्लीका सुल्तान अलाउद्दीनले जरै उखेलेर छोडिदिन्छन् । यो कुरो पर्वते राजा वर्मन् मल्लका सन्तानमा चलेका वंशावलीमा लेखिएको छ । कन्नौजका आखिरी रायठोर राणा मठीमलका छोरा

काशीदास मानसरोवर जान भनेर जुम्लाको बाटो गरी जांदा सिजापतीले आफ्नी छोरी दिई काशीदासलाई जुम्ला समालचौरमा राखेका थिए । इतिहास प्रकाश अंक १ पृष्ठ ६८ समालवंशावलीमा “कनकगढबाट श्री महाराजा सिजापतिसंग आया छन् र श्री महाराजा सिजापतिले आफ्नी छोरी दिया छन् र जुम्लाको अमलमा सामाचौर भन्ने गाउँ दियाछन्, तिमीलाई पुत्र जन्म्यो भन्या रजाई दिउला भनि हुकुम भयाको रहेछ । ताही सामाचौर गाउँमा वस्दा मैजालाइ पुत्र जन्म्याछन् र तिनको देवचन्द्र भनि नामक्रम राख्याछन्, श्री महाराजा सिजापतिने नाति देवचन्द्रलाई सोमवंगी समाल भइस् भनि पिताव दिया छन् । अछाम बूढीथर्पुको श्रीदेवचन्द्रलाई रजाई दिई टीका दियाछन् ।” यस्तो लेखिएको छ । देवचन्द्रलाई टीका दिने सिजापती को थिए, पहिले यसैमा चर्चा चलाऔं । पृथ्वी मल्लको कीर्तिस्तम्भमा पालहरूका दुइ शाखाको नामावली दिदा नागराजका सन्तानलाई पश्चिमी जुम्लाको राजा र पृथ्वी मल्लका बाबुबाजेलाई पूर्वी जुम्लाको राजा देखाएको छ । यस्तै अरू कर्णाली प्रदेशका पत्रहरूमाट समो देखिन आएको छ । भीम वर्मन्ले सिजापतीका हातद्वारा जुम्लाको राज्य भेट्टाए भन्ने पर्वते राजा राज वर्मन्का सन्तानमा चलेको समाल वंशावलीमा लेखिएको छ । इ. प्र. अंक १ पृ. १०७ जम्लेश्वरको वंशावलीमा “३६४ बर्षसम्म राजा ज्वालन्धरी वाच्या आफ्नु चोरा नहुदा भैरी मल्ल भन्याले ज्वालन्धरी राजाको धेरै चाकरी गर्दा राजा ज्वालन्धरीने भन्या यो मेरो ... रजाई तलाइ दिन्छौ तेरो नाउ सिजापति भयो’ लेखिएको छ । भैरी र भीममा धेरै फरक देखिदैन । सिजापतीले देवचन्द्रलाई समाज पद दिएका हुन् भन्ने

माथि वर्णन गरिएको कुरा गलकोटे राजा जितारि वर्मन्का सन्तानमा चलेको वंशावलीमा लेखिएको देखिँदा औ देवचन्द्र पछिका वर्मन्हरूले आफूलाई "समाल" भनेर लेख्दा उक्त वंशावलीको कथालाई सत्यनै मान्नुपर्छ । कर्णालीका मल्लहरू गर्मीमा सिजा र जाडामा दुल्लु ज्वालाजीको नजीक बस्ने हुँदा यिनलाई सिजापति वा ज्वालान्धरी दुवै नामबाट पुकार्थे । देवचन्द्रलाई अछामको राज्य दिने सिजापती को हुन्, यसको पत्ता लगाउन हामी देवचन्द्रका जिज्यूबाजे मठीमललाई दिल्लीका सुलतान अलाउद्दीन खिलजीले १३०४ ई. मा जितेका थिए जो चितौड लिएको एक वर्ष पछि थियो । तिन ताका पूर्वी जुम्लामा शायद आदित्य पाल र पश्चिम जुम्लाका जितारि मल्लका छोरा आजित मल्लको रजाइ चलेको थियो । यी आजितलाई पृथ्वी मल्लको कीर्तिस्तम्भमा आदित्य मल्ल भनेर लेखिएको छ तापनि यो राम्रो गराउन लेखिएको थियो । इ. प्र. २, ३, पृ. ४८२ डोक्राकोट खोलामनिको अभिलेखमा वि. सं. १३८४ "जिताका पुत्र आजित मल्लदेव" लेखिएको छ । यस्तै इ. प्र. २, १ पृ. २०१ दुल्लु सिद्धगुफा वि. सं. १३५६ को सिलालेखमा "आजित मल्लका पाला" अंकित छ । यी दुइ प्रमाणबाट जितारिका कान्छा छोराको नाम आजितनै थियो भन्ने देखिन्छ । वि. सं. १३७० को लगभगमा कनकगढ या कान्यकुञ्जबाट काशीदास वर्मन्ले जुम्लामा प्रवेश गर्नु धेरै संभव छ । त्यस बेला पश्चिम जुम्लामा आजितका छोरा कल्याण मल्लको रजाइ चलेको थियो । त्यसै बेला यिनका सेनापति राजा रिपु मल्लले नेपाल उपत्यकामा प्रवेश गरेका थिए । काशीदासलाई छोरी दिने पृथ्वी मल्लका बाजे आदित्य मल्ल हुन् वा कल्याण मल्ल हुन् यो छुट्याउन हामीले पृथ्वी मल्लतिर फर्कन पर्ने हुन्छ । इ. प्र. अंक १ पृ. ११३ कनकपत्रको (१४) मा लेखिएको छ "पूर्विलि आदित्य मल्ल राइका, पुण्य मल्ल राइका तारादेइ गोसाइतिपाय-" यसबाट हामीलाई पृथ्वी मल्लका बाजे आदित्य मल्ल, पिता पुण्य मल्ल र माता तारादेइ रहेछन् भन्ने देखाउँछ ।

पश्चिम जुम्ला वा कर्णाली प्रदेशका राजा प्रताप मल्लको अपुताली पर्दा पूर्वी कर्णालीका राजा आदित्य

मल्लका छोरा युवराज पुण्य मल्ल गोलाबाट सिजामा राजा बन्न आउँछन् । नागराजले फुटालेको पाल राज्य यसरी फेरि जोडिन आउँछ । कर्णाली प्रदेश एक भएपछि आदित्य पालले ठूलो सैन्य जम्मा गरी वि. सं. १३८५ मा नेपाल उपत्यकाका राजाहरूलाई वशमा ल्याई जितारि मल्लले ऊँ "मल्ल" पद ग्रहण गरेको धेरै सम्भव छ । यिनी मल्ल बनेपछि छोरीका छोरा नाति देवचन्द्रलाई समाल पद र सेतीवार कर्णालीवारको भूभागमा पर्ने अछाम चर्पुकोटको राज्यसमेत दिएका थिए । देवचन्द्रलाई रजाइ दिने आदित्य मल्लनै हुन् भन्ने हामीलाई दुई प्रमाणबाट पत्ता लाग्छ । मल्ल माने माल, समाल माने मालसरह (सम+माल), यसरी आदित्यले देवचन्द्रलाई मल्लसरह बनाए औ पश्चिमको द्वारमा नातिलाई राखेर जुम्लाको राज्य बलियो तुल्याए । पहाडी क्षेत्र, विकट बाटाघाटा, घोर वनजंगलले व्याप्त इत्यादि कारणले गर्दा कर्णालीमा मल्लहरूले सामन्त-शैलीको रजाइ चलाएका थिए । अर्को प्रमाण के देखिन्छ भने आफ्नो नजीकको नातादार र हकदारलाई बाहेक टाढाकालाई उसरी राज्य सौंपन त्यति उचित देखिँदैन । यसैले हामीलाई यो निश्चय छ वि. सं. १३८६ तिर देवचन्द्र वर्मन्लाई अछाम बूढीचर्पुकोटको रजाइ दिने आदित्य मल्ल र वि. सं. १४१७ मा भीम वर्मन्लाई सम्पूर्ण कर्णाली प्रदेशको रजाइ दिने पृथ्वी मल्लनै थिए । अछामको राजा बनेपछि देवचन्द्रका छोरा क्वप्रियालाई पुण्य मल्लले "शाही" पद दिएका हुन् कि जस्तो छ । वंशावलीमा क्वप्रियाले आफैँ "शाही" पद गृहण गरेको जस्तो गरेर लेखिएको छ तापनि सिजापती पुण्य मल्लको आदेश बेगर उनलाई यस्तो काम गर्न मिल्दैनथ्यो । क्वप्रियाका समयदेखि समालबाट शाही बन्दछन् । त्यस बेला दिल्लीका सुलतान शाही कहलाउँथे । दिल्लीको नकल गर्न हाम्रा बाइसे चौबिसेका रजौटाहरू रुचाउँथे । अशोक महान्को उपनाम "क्वप्रिया" देवचन्द्रका पुत्रले ग्रहण गर्नाको कारण के छ भने पाल वा मल्ल सबै सिजापतीहरूले हिन्दू र बौद्ध दुवै धर्मको मर्यादा राख्थे । मावलीलाई खुशी गराउन देवचन्द्रका पुत्रले क्वप्रिया नाम धारण गरेको जस्तो बुझिन्छ । किनभने यी वर्मन्हरू हिन्दूधर्म मात्र मान्दथे । देवचन्द्र र क्वप्रियाले अछाममा कतिसम्म रजाइ गरे यसको

हामीलाई पत्तो छैन औ क्वप्रियाका छोरा भीम वर्मन्-लाई वि. सं. १४१७ तिर पाल वंशका अन्तिम राजा पृथ्वी मल्लले सम्पूर्ण कर्णाली प्रदेशको राज्य दिएका थिए । भीम वर्मन्लाई कुनै समाल वंशावलीले गर्जभीम भनेर लेखेको पनि छ । नेपालीमा गर्जेको अर्थ संस्कृतको गज अर्थात् हाती हुन आउँछ । यिनले वि. सं. १४२८ सम्म राज्य गरेको जस्तो छ किनभने त्यसपछि उनका छोरा मले वर्मन्को कर्णालीका पत्रहरूमा नाम देखिन आउँछ । वर्मन् पदलाई पनि वर्मन्हरू कर्णाली प्रदेशमा र गण्डकी प्रदेशमा फैलिएँ छैँ फैलाएका छन्, जस्तो-वर्म, वर्मा, वम्बर र वम ।

भीम वर्मन्का छोरा मले वर्मन् शाही प्रख्यात राजा बन्दछन् । यिनलाई वर्मन् शाहीहरूको वंशावलीले यसरी बयान गरेका छन् । इतिहास प्रकाश अंक १ पृष्ठ ७० दुलाल वंशावली- “औतारी राजा मले वम्बले तेस्रो हीरा गहना क्रिया-” ऐ पृ. ६९ रासकोटीको वंशावली- “मले भूम्यले नेपाल सधौँ छिति आया, राजको महाराजी पाया” ऐ पृ. ६८, समाल वंशावली- “मले बम मल्ल ११ इनका पुत्र ४ भाइ जेठा जगत्तिसिंह साही जाजरकोटका राजा, माहिला पिताम्बर साही रुकुमका राजा, साहिला सुरतान साही सल्यानका राजा, कान्छा सुमति भूप साही दर्नाका राजा.....।” “मले वर्मन् शाहीलाई यिनका सन्ततिहरूका वंशावलीले किन यसरी तारीफ गरेका हुन् भने लामो समयसम्म अर्थात् ३६४ वर्षसम्म पाल-हरूले कर्णाली प्रदेशको रजाइ गरे । पालहरूलाई मानि-राखेका कर्णालीका सामन्त राजाहरूले नयाँ राजवंश वर्मन् शाहीहरूलाई मात्र अनकनाएका होलान् । यस्तै सैन्य पठाउन तथा सित्तो तिर्न बन्द गर्न खोजेका होलान् । यिनै कारणबाट मले वर्मन् शाही पहिले सिजाका अधीनका राजाहरूसँग लडेका थिए जसले अनुचित काम गर्न खोजेका थिए । स्वाधीन बन्न खोजेका राजाहरूलाई वश पारेपछि मले वर्मन् पूर्वतिरका राजौटाहरू जित्न बडेका थिए । पृथ्वी मल्लकै पालामा उनको राज्य उत्तर मान-सरोवरको नजीकसम्म पुगेको थियो औ कुमाउँका रजौटा-हरूसमेत उनका अधीनमा थिए । पूर्वी जुम्लाका राजा कमजोर भएका हुँदा पूर्वका मगर राजाहरूलाई अधीनमा ल्याउन सकेका थिएनन् । शायद मले वर्मन्ले पूर्व काली गण्डकीसम्म राज्य विस्तार गरेका थिए । यिनका समयमा

सेनहरूले गण्डकी प्रदेशमा खुट्टै टेकेका थिएनन् । मले वर्मन्ले युद्धबाट धन र जमीन दुवै जोडेका थिए । यिनले तराईदेखि सिजासम्म हात्ती हिड्ने बाटो खनाएका थिए तथा सिजामा हात्तीसार बनेको समेत थियो । सिजा उत्तर जडान र दक्षिण खसानको बीचमा रहेको एक धन-धान्यले परिपूर्ण नगर थियो । काठमाडौँ उपत्यकाले भोट र भारतको बेपार जोडेर जसरी धन खिचेको थियो यसै गरी सिजाले पनि भारत र भोटको बेपारबाट धन खिचेको थियो । त्यस बेलासम्म पालहरूले रजाइ नगरेका ठाउँमा मले वर्मन् शाहीलाई रजाइ गर्नुपरेकोले औ समान्तहरूले शिर ठाडो पार्ने उद्योग गरेकाले खाडाचक्रमा दरबार बनाएर यसलाई राजधानी गराउनुपरेको थियो । यिनले जेठा छोरा जक्तिसिंह जो मेदनी नामबाट प्रख्यात छन् जक्ति-पुर जो पछिबाट जाजरकोट नामले पुकारिन थाल्यो त्यसैमा राखेका थिए । माहिला छोरा पीताम्बरलाई रुकुममा र साहिला सुलतान वर्मन् जो सुमेरु नामबाट प्रख्यात भए उनलाई सामाकोट जो आजतक सल्यानमा छँदैछ त्यसैमा राखेका थिए । कान्छा छोरा सुमति भूप वा संसारी वर्मन्लाई आफूसँग राखेका थिए । जेठा र माहिला छोरा जेठी पत्नीतिरका र साहिला र कान्छा छोरा कान्छी पत्नीतिरका थिए । मले वर्मन् लडाका, रणप्रिय देखिन्छन् । यदि उनलाई कर्णालीका सामन्त राव, रावल, राई र राजाहरूसँग युद्ध गर्न नपरेको भए उनी नेपाल उपत्यकामा हमला गर्न पुग्ने थिए होलान् । शाह वंशमा श्री ५ वडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाह, सेनवंशमा मुनि मुकुन्द, कर्णालीको मल्लवंशमा पृथ्वी मल्ल तथा पर्वतको मल्लवंशमा डिम्ब वर्मन्को जुन स्थान छ त्यस्तै वर्मन् शाहीवंशमा मले वर्मन् शाहीको स्थान छ । उनको रजाइ वि. सं. १४४८ सम्म कर्णाली प्रदेशमा चलेको जस्तो बुझिन्छ ।

वर्मन्का पाँचौँ राजा जगती जो मेदनी नामबाट प्रख्यात छन् यिनले आफू बसेको ठाउँलाई आम्ना नाउँमा जगतीपुर राखे । यही जगतीपुर पछि गएर जाजरकोटमा परिणत भयो । यिनले बलिराज कल्याण शाहीलाई छोरी दिएर आफूसँगै राखेका थिए । राजा भएपछि जुवाइलाई सिजाको हाकिम बनाई पठाएका थिए । वि. सं. १४५५ मा बलिराजले ताम्रपत्रे ग्रन्थ लेखाएका थिए । यिनका बारेमा इ. प्र. अंक १ पृ. १०८ जुम्ले-

श्वरको वंशावलीमा लेखिएको छ- 'बलिराजा जुम्लामा सुनार गाउँमा रजायाको सम्बन्ध १४६१ श्रीशाके १३२६ मार्गशीर्ष सुदि १५ रोज १ सुभम् ।' यो मिति अति भरपर्दो छ । यसलाई पुष्टि दिने यही वर्षको मेदनी र बलिराजको संयुक्त ताम्रपत्र छ । जुवाइ बलिराजलाई यति ठूलो उत्तरी जुम्ला (वर्तमान) को राज्य दिएको देखेर त्यताका जनताहरूले गाएका थिए पनि:- "धन्य धन्य मेदनि बम्ब धन्य तम्रो हियो । सात दिनको हिडन्या बाटो दातव्यमा दियो ।" मेदनीले जुवाइलाई राज्य दिने समयमा अरू तीन भाइलाई समेत राज्य दिएका थिए । यसमा शंका उठाउनुपर्ने कारण केही छैन । महिला पीताम्बरलाई उनी बसेको ठाउँ रकुम, साहिंला सुलतानलाई उनी बसेको ठाउँ सामाकोट र कान्छा संसारीलाई विलासपुरको टीकोफुको मेदनीले दिए तथा बीचको भाग जगतीपुरमा बसेर आफू सम्पूर्ण कर्णाली प्रदेशको रजाइ गर्न लागे । उनका अधीनमा ४४ रजौटाहरू थिए । मले वर्मन्ले खाडाचक्रमा र मेदनी वर्मन्ले जगतीपुरमा राजधानी गराइदिदा सिजानगरलाई अवश्य धक्का पर्ने गएको होला । मेदनीले कतिसम्म रजाइ गरे औ जगतीपुरको केन्द्रीय शासन कुन बेला भंग भयो, यसको अझै खोजी भइसकेको छैन । जुन बेला राजनीतिज्ञ वीर, धीर, बहादुर शाहले कर्णाली प्रदेशका बाइसे ठकुराइन विशाल नेपालमा विलीन गराएका थिए त्यस बेला यस प्रदेशमा फुडै सत्र राज्यहरू र गण्डकी प्रदेशका चार राज्यहरू वर्मन् शाहीवंशका हातमा थिए । यसबाट हामीलाई ज्ञान हुन्छ शान्तिपूर्वक भाइ र जुवाइहरूलाई राज्य बाँडिदिने मेदनीका छोरा नातिका पालासम्म पनि बाइसे रजौटाहरूले जगतीपुरलाई मानी आएका होलान् ।

अब हामी बाइसे रजौटा कुन कुन हुन् औ वर्मन्-हरू कुन कुन राज्यमा राज्य गरिरहेका थिए यसमा विचार दौडाऔं । गण्डकी प्रदेश र कर्णाली प्रदेशको सिमानामा आजतक भूगोलवेत्ताहरूको एक मत भइसकेको छैन तापनि स्वर्गद्वारी लेकको पश्चिम सखीको लेकलाईनै धेरैले सिमाना मानेका छन् । रापती नदीका आस-पासको जमीन कुनै कर्णालीमा र कुनै गण्डकीमा पर्नजान्छ, किनभने यसका किनारका ठकुराइन

यस नदीका वारपारसम्म फैलिएका थिए । प्यूठान र उदयपुर चौबीसेमा तथा रोल्पा, खुम्री र छिल्ली बाइसेमा गणना गर्ने मिल्दछन् ।

वि. सं. १३८६ तिर आदित्य मल्लले देवचन्द्र वर्मन्लाई अछामको रजाइ दिए । वि. सं. १४१७ तिर पृथ्वी मल्लले भीम वर्मन्लाई सम्पूर्ण कर्णाली प्रदेशको रजाइ दिए । डोलिएको यस प्रदेशलाई वि. सं. १४६१ मा मेदनीले ५ टुक्रा पारे: जाजरकोट, रकुम, सल्यान, विलासपुर र जुम्ला । मेदनीकै पालामा ऊँ गरेर उनका छोरोनातिका पालामा पनि कर्णाली प्रदेश टुक्रिदै जान लाग्यो । जाजरकोटबाट जाहारी, रकुमबाट रोल्पा, सल्यानबाट छिल्ली, विलासपुरबाट दुल्लु, दैलेख, रासकोट सात्री तथा अछामबाट दर्ना, बोगटा, डोटी, बाजुरा र छान्ना बनी वर्मन् राज्यहरू बढेका या फैलिएका जस्तो बुझिन्छ । यी बाहेक जुम्लामा कल्याल शाही, दाङमा थारू र ब्याङ थलार तथा खुम्रीमा सिंह औ अन्य ठकुरीवंशको रजाइ चलेको थियो । विशाल नेपालमा बाइसे राज्य विलीन हुने समयमा डोटी, दुल्लु, ब्याङ, जाजरकोट, सल्यान र जुम्ला यी ठूला राज्य र बाजुरा, छान्ना र खुम्री साह्रै साना राज्य थिए । त्यस बेलाका नेपालका संग्रामीमध्ये बाइसेका सल्यानले दाङ र जाजरकोटले खुम्री राज्य भेट्टाएका थिए । यसै गरी बाइसे राज्यमा उलटपलट नभएको पनि छैन । यसको एक एक राज्यको इतिहास लेखिएपछि यस प्रदेशको राम्रो इतिहासको ज्ञान हुनेछ ।

कर्णाली प्रदेशका धेरैजसो वर्मन् शाहीहरूले हिजो-आज "शाही" पद ग्रहण गरेका छन् । जसरी दिल्लीका मुसलमान बादशाहहरूले अधीनका राजाहरूलाई एक एक पद दिएर खुशी गराउने चलन थियो उसै गरी नेपाल दरवारबाट पनि कर्णालीका रजौटाहरूलाई "शाह" पदवी दिइएको थियो । उपमालाई सल्यानकै कुरा लिऊं, लक्ष्मीपति पाण्डे जो बहादुर शाहका नजीकका मान्छे थिए, उनले वि. सं. १८५० मा लेखेका थिए- "समाल-वंशमा जन्मेका अत्रि गोत्रका सल्यानका राजा श्रीकृष्ण वर्मा हुनुहुन्छ । उहाँका छोरा रणभीम वर्मन् र नाति रघुनाथ शाह हुनुहुन्छ...।" यो कुरा पूर्णिमा पूर्णाङ्क ९ पृ. ४५, ४६ मा लेखिएको छ । माथिनै भनियो मेदनी

वर्मन्का साहिला भाइ सुलतान वर्मन् वा सुमेरु वर्मन्ले सामाकोटको राज्य भेट्दाउछन् । यो सामाकोट आजतक सत्यानमा छंदैछ । लक्ष्मीपतिले बाजेलाई वर्मा, छोरोलाई वर्मन् र नातिलाई एकाएक शाह भनेर लेखेका छन् । यसरी "शाह" पद नेपाल दरवारबाटै फैलिएको देखिन्छ ।

वि. सं. १४१७ देखि १८४६ सम्म जम्मा ४२९

वर्षसम्म वर्मन् शाहीहरूले कर्णाली प्रदेशको ठूलो हिस्सामा राज्य गरेका छन् । पालहरूका समयमा तयार भएको नेपालीको जातिपाति, रीतिरिवाज, धर्मकर्म र बोलीचाली वर्मन्हरूका समयमा परिपक्व भएर गण्डकी प्रदेशमा बढ्दछ, अनि त्यहाँबाट कोशी प्रदेशमा सर्दैछ । माथिनै भनियो, नेपाल (काठमाडौं) उपत्यकामा मल्लहरूको जुन स्थान छ कर्णाली प्रदेशमा वर्मन् शाहीहरूको त्यही स्थान छ ।

